

at der er nok indianere til at gøre udsigten til en borgerkrig mellem hærens værnepligtige og dens officerer til en ren dommedagsvision. Dette er essensen i parallellen til 1917. Givet denne problemstilling er stort set alle tekniske moderniseringer irrelevante - med mindre de da ledsages af seriøse bestræbelser på at gøre op med den katastrofale organisationskultur med dens disrespekt for menneskeliv og -skæbner, som den russiske hær har arvet fra Sovjethæren. En sådan selv-ransagelse ledsaget af et opgør med korruption og deslige er nok for meget at håbe på. Så meget desto mere er det i omverdenens interesse at være opmærksom på disse manglende aspekter i Bævs analyse.

Summa summarum er der således en række svagheder ved Bævs bidrag, som gør, at monografien på trods af sine åbenlyse kvaliteter ikke helt indfrier forventningerne. Alligevel vil jeg karakterisere bogen som et vigtigt og aktuelt debatindlæg om den russiske hær af idag.

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

A.O. Olukoshi og L. Laakso (red.), *Challenges to the Nation-State in Africa*, Uppsala: Nordiska Afrikainsitutet og Motala: University of Helsinki, The Institute of Development Studies, 1996, 213 s., SEK 180,00.

Bogen udspringer af et seminar afholdt i Helsinki i Januar 1995 og indeholder to generelle og teoretiske indlæg efterfulgt af mere specifikke artikler om situationen i udvalgte afrikanske stater (Niger, Nigeria, Ghana, Zimbabwe, Zaire, Tanzania og Kenya).

Det indledende oversigtskapitel (skrevet af de to redaktører) tegner baggrunden for de problemstillinger, de afrikanske stater står over for i dag: den koloniale arv såvel økonomisk som socialt og politisk; IMF's og Verdensbankens liberalistiske strukturtilpasningsprogrammer, som har uddybet den sociale polarisering og svækket statens legitimitet alvorligt; de post-koloniale staters politiske liv, som har været domineret af elite-interesser og -konkurrence, „top-down“ udviklingsstrategier og manglende folkelig forankring. Tilsammen er det en effektiv cocktail, som har stået i vejen for en demokratisk og lighedsorienteret udvikling inden for de afrikanske stater. Dertil føjer sig, at oppositionen til de eksisterende regimer i stadig stigende grad formuleres i identitetspolitiske - etniske eller religiøse - termer, en tendens som paradoksalt nok synes at manifestere sig særlig tydeligt i situationer og perioder, hvor der pågår en demokratisering af det politiske liv.

I det indledende kapitel fremføres endvidere bogens samlede projekt: at nationalstats-projektet i Afrika må undergå betydningsfulde ændringer, hvis det skal overleve - og det er bogens grundlæggende synspunkt, at det skal det. Denne faste overbevisning hænger muligvis sammen med, at den teoretiske indfaldsvinkel til nationalstaten er strukturfunktionalistisk i sit præg. Det fastslås således, at nationalstaten i sin moderne form er en funktionel nødvendighed for et mobilt industrialiseret samfund. Denne konstatering bygger på den historiske udvikling i Europa, men spørgsmålet er om den europæiske situation repræsenterer en historisk nødvendighed eller en tilfældighed. Præsentationen af problemstillingen i de mere konkrete bidrag til bogen synes desuden at pege på, at det er territorialstaten, som skal bevares. Flere af de frem-

at der er nok indianere til at gøre udsigten til en borgerkrig mellem hærens værnepligtige og dens officerer til en ren dommedagsvision. Dette er essensen i parallellen til 1917. Givet denne problemstilling er stort set alle tekniske moderniseringer irrelevante - med mindre de da ledsages af seriøse bestræbelser på at gøre op med den katastrofale organisationskultur med dens disrespekt for menneskeliv og -skæbner, som den russiske hær har arvet fra Sovjethæren. En sådan selv-ransagelse ledsaget af et opgør med korruption og deslige er nok for meget at håbe på. Så meget desto mere er det i omverdenens interesse at være opmærksom på disse manglende aspekter i Bævs analyse.

Summa summarum er der således en række svagheder ved Bævs bidrag, som gør, at monografien på trods af sine åbenlyse kvaliteter ikke helt indfrier forventningerne. Alligevel vil jeg karakterisere bogen som et vigtigt og aktuelt debatindlæg om den russiske hær af idag.

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

A.O. Olukoshi og L. Laakso (red.), *Challenges to the Nation-State in Africa*, Uppsala: Nordiska Afrikainsitutet og Motala: University of Helsinki, The Institute of Development Studies, 1996, 213 s., SEK 180,00.

Bogen udspringer af et seminar afholdt i Helsinki i Januar 1995 og indeholder to generelle og teoretiske indlæg efterfulgt af mere specifikke artikler om situationen i udvalgte afrikanske stater (Niger, Nigeria, Ghana, Zimbabwe, Zaire, Tanzania og Kenya).

Det indledende oversigtskapitel (skrevet af de to redaktører) tegner baggrunden for de problemstillinger, de afrikanske stater står over for i dag: den koloniale arv såvel økonomisk som socialt og politisk; IMF's og Verdensbankens liberalistiske strukturtilpasningsprogrammer, som har uddybet den sociale polarisering og svækket statens legitimitet alvorligt; de post-koloniale staters politiske liv, som har været domineret af elite-interesser og -konkurrence, „top-down“ udviklingsstrategier og manglende folkelig forankring. Tilsammen er det en effektiv cocktail, som har stået i vejen for en demokratisk og lighedsorienteret udvikling inden for de afrikanske stater. Dertil føjer sig, at oppositionen til de eksisterende regimer i stadig stigende grad formuleres i identitetspolitiske - etniske eller religiøse - termer, en tendens som paradoksalt nok synes at manifestere sig særlig tydeligt i situationer og perioder, hvor der pågår en demokratisering af det politiske liv.

I det indledende kapitel fremføres endvidere bogens samlede projekt: at nationalstats-projektet i Afrika må undergå betydningsfulde ændringer, hvis det skal overleve - og det er bogens grundlæggende synspunkt, at det skal det. Denne faste overbevisning hænger muligvis sammen med, at den teoretiske indfaldsvinkel til nationalstaten er strukturfunktionalistisk i sit præg. Det fastslås således, at nationalstaten i sin moderne form er en funktionel nødvendighed for et mobilt industrialiseret samfund. Denne konstatering bygger på den historiske udvikling i Europa, men spørgsmålet er om den europæiske situation repræsenterer en historisk nødvendighed eller en tilfældighed. Præsentationen af problemstillingen i de mere konkrete bidrag til bogen synes desuden at pege på, at det er territorialstaten, som skal bevares. Flere af de frem-

førte reformforslag synes således at overskride nationalstats-projektets forestilling om staten som nationens repræsentant. Det kildne problem i Afrika som andre steder i verden er, at enhver grænserevision, som baseres på princippet om national selvbestemmelsesret, samtidig indebærer nye konflikter mellem en ny national majoritet og et antal minoriteter. Dermed imødekommer grænserevisioner konkrete gruppers krav på selvbestemmelse, mens de ikke løser det generelle problem om demokratisk indflydelse for og magtdeling mellem alle grupper.

Liisa Laakso går i bogens kap. 2 „Changing Notions of the Nation-State and the African Experience: Montesquieu Revisited“ mere teoretisk ind i diskussionen af udviklingen i den afrikanske udgave af nationalstats-projektet. Teoretisk gribes der fat i Montesquieus betragtninger om staten som et magtapparat og om forbindelsen mellem nation og stat. Det centrale - og ifølge Laakso også aktuelt brugbare - budskab er, at en statslig regering henter sin magtbase ved at opføre sig i overensstemmelse med nationens ånd. Denne ånd er ikke en mytisk/mystisk størrelse som hos for eksempel Herder: den skabes gennem opdragelsen af nationens medlemmer i familien, i uddannelsessystemet og gennem den sociale praksis. Men i moderne samfund fungerer staten samtidig som agent eller middel for kapitalismen og ikke som en organisation, der genererer magt i sig selv. Det indebærer ifølge Laakso, at det centrale magtgenererende princip er anonymt (kapitalismen) og ikke socialt (nationens ånd). Hendes pointe er, at kolonialismens afrikanske udgave i særlig grad bygger på statens underlæggelse under økonomiske magtfaktorer fuldstændig løsrevet fra de samfund, der blev regeret over. Og denne løsrivelse er siden reproduceret i såvel den

postkoloniale statsform som i strukturtilpasningsprogrammerne, der fulgte med 1970'ernes gælds-krise. Det radikale reform-program for det afrikanske nationalstatsprojekt drejer sig i forlængelse af denne analyse om at bringe den sociale magt - nationen - ind i forhold til statsapparatet.

Der er ingen tvivl om, at de afrikanske stater befinder sig i en voldsom legitimitetskrise i forhold til deres befolkninger, men spørgsmålet er, om nationen er den sociale faktor, der kan løse krisen. Nationstanken indebærer, som det også fremgår af Montesquieus udgave, et element af identitetspolitik - en opdragelse af borgerne frem mod en fælles „ånd“. Og dermed havner man uundgåeligt i diskussionen om, hvis identitet der gør sig fortjent til at definere nationens ånd. Det blinde punkt i det teoretiske udgangspunkt synes at være forholdet mellem nationalstat og demokrati. De to størrelser er i deres moderne udgave født nogenlunde samtidig i 1700-tallets Europa, og repræsentationstanken er også fælles tankegods. Nationalstatstanken knytter det repræsentative forhold til relationen mellem stat og nation, hvor nationen kan defineres på forskellig vis, mens demokratiet i højere grad er en proces tanke, som ikke nødvendigvis er bundet til bestemte samfundsmæssige størrelser. Dette spørgsmål om forholdet mellem nationalstat, demokrati og identitetspolitik er ikke et særligt afrikansk problem, men snarere en udfordring, som demokratiet og staten også står over for i hele den øvrige verden.

Konkrete udgaver af problemstillingen belyses i bogens syv case-studier. Også her findes antydninger af, at det er problemer, som måske nok kommer særlig tydeligt til udtryk i Afrika, men som samtidig har mere global karakter. Det tilba-

gevendende krav om en omdefinering af statsborgerskab og de rettigheder, som følger heraf, genfindes for eksempel i Europa i relation til EU og i relation til flygtninge og indvandrere i de europæiske stater.

Case-studierne er af vekslende kvalitet. Adebayo O. Olukoshi og Osita Agbus analyse af Nigeria og krisen for den føderale stat samt Mutahi Ngunyis analyse af Majimbo-strategien i forhold til Kenya skal fremhæves. Begge analyser får på det konkrete plan beskrevet, hvordan kolonitiden har efterladt lange skygger, som samtidig er blevet fikseret af de efterfølgende statslige strategier. I det nigerianske tilfælde påvises det, hvordan den tilsyneladende decentralisering i 1967 fra et overordnet føderalt system til en inddeling i mindre „stats“-enheder reelt var udtryk for en centralisering. Det skyldes dels, at den administrative reform ikke var udtryk for en egentlig magtdeling, hverken i politisk eller ressourcemæssig forstand og dels, at reformen samtidig var udtryk for en kolonilignende del-og-hersk politik. I konklusionen påpeges det, at hvis der skal ske en reel reform af den nigerianske stat, så er det nødvendigt, at enhedsstaten tages op til diskussion. De nationale, etniske og religiøse modsætninger kan kun finde en reel løsning, hvis statens grundlæggende indretning tages op til revision. Heller ikke spørgsmålet om eventuel løsrivelse af nogle områder må forbigås. Den identitetspolitiske mobilisering anskues som et frustreret folkeligt modsvar på social og økonomisk krise, og som udslag af en grundlæggende mistro til statens ønske og evne til at tage vare på sine borgere. I kapitlet om Niger af Jibrin Ibrahim peges der yderligere på, at grupper, herunder universitetsstuderende, som tidligere støttede mere marxistisk orienterede oppositionsstrategier, i

dag retter sig imod religiøse ideologier, konkret islam. Det antyder, at Østblokkens og Sovjetunionens fald har elimineret den anti-koloniale/anti-vestlige politiske strategi, der umiddelbart bød sig til. Hvis det anti-koloniale perspektiv fastholdes, er det dermed kun politiserede religiøse og etniske strategier, der står tilbage.

Mutahi Ngunyis analyse af Majimbo-projektet og dets rødder i Kenya tager fat i såvel den økonomiske som den politiske dimension. Majimbo-projektet går på overfladen ud på at skabe en stat, som bygger på den politiske repræsentation af etnisk definerede territoriale enheder. Projektet indebærer elementer af etnisk udrensning, idet migrantgrupper, som har været bosat i deres nuværende område siden 1940'erne, skal sendes tilbage til deres „hjemlande“. Mgunyi viser, at marimbo-projektet helt tilbage til uafhængighedsforhandlingerne i starten af 1960'erne reelt repræsenterede et forsøg på at fastholde vitale økonomiske interesser for blandt andet den hvide bosætter-befolkning. Den var ikke et egentligt forsøg på at skabe en føderal stat. Moi-regeringens genoplivning af ideen i 1990'ernes Kenya er ligeledes et forsøg på at bevare dens egen magtbase og samtidig at splitte oppositionen. Projektets egentlige folkelige opbakning er mere end tvivlsom. Men samtidig kan marimbo-projektet vise sig at blive en for Moi-regeringen uforudset bombe, som kan ende med at blive en trussel for statens sammenhæng overhovedet.

Med undtagelse af Ernest Wamba di Wambas bidrag om Zaire, der nærmest virker som et venstrehåndsarbejde, leverer de øvrige artikler i bogen også stof til eftertanke.

Den generelle opfordring, som går igen i bogens bidrag, er, at den identitets-

politiske mobilisering ikke kan forklares med enkeltfaktorer - og at den skal tages alvorligt. Udfordringen til de afrikanske stater er at skabe reformer, som omformulerer statsborgerskabsrettigheder generelt og inddrager minoritetsrettigheder som en integreret del af statens indretning. Målet er at skabe stater, som reelt repræsenterer deres befolkninger og som dermed også henter deres legitimitet fra befolkningen.

Kirsten Hvenegård-Lassen
Flygtninge- og indvandrerkonsulent
Mellempøkeligt Samvirke

Anthony Giddens, *Modernitet og Selvidentitet*, København: Hans Reitzel, 1996, 292 s., kr. 298,00.

Det er påskønnelsesværdigt, at Hans Reitzels Forlag har påtaget sig opgaven at give en dansk læserkreds mulighed for at stifte bekendtskab med Anthony Giddens' sociologi og samtidsdiagnose. I 1994 udkom således både *Intimitetens Forandring* (opr. engelsk udgave 1992) og *Modernitetens Konsekvenser* (opr. engelsk udgave 1990). Året efter publiceredes *Sociologi. En kort, men kritisk Introduktion* (opr. engelsk udgave 1982) fulgt op af Lars Bo Kaspersens glimrende præsentation af Giddens omfattende forfatterskab i bogen: *Anthony Giddens. Introduktion til en Samfundsteoretiker*. Umiddelbart efter årsskiftet 1996 udkom så *Modernitet og Selvidentitet*, hvor den opmærksomme læser så også måtte konstatere, at forlaget ikke ved denne lejlighed stillede os flere Giddens-udgivelser i udsigt i denne omgang.

Modernitet og Selvidentitet bærer undertitlen „Selvet og samfundet under sen-

moderniteten“, og i indledningen anfører Giddens, at bogens ærinde er et forsøg på „at identificere nogle strukturerende karakteristika i modernitetens kerne, som interagerer med selvets refleksivitet“ (p. 10). Hvad angår centrale træk ved moderniteten, anlægges der her betragtninger, som også mere eller mindre enslydende tidligere er anslået i *Modernitetens Konsekvenser*, nemlig for det første, at det sociale liv i stigende grad er præget af en adskillelse af tid og rum. I traditionelle samfund var interaktion og kommunikation bundet til samme tid og sted. Under moderniteten muliggør avanceret kommunikationsteknologi interaktion og koordinering af aktiviteter uafhængig af tid og lokalitet. Den moderne verdens dynamik er baseret på eksistensen af et universelt dateringssystem og globalt standardiserede tidszoner, der udviser tiden og stedets egenart. Det globale landkort rummer ikke længere noget privilegeret sted. Men adskillelsen af tid og sted fordrer også en reorganisering af samme, som eksempelvis repræsentanter for moderne internationalt orienterede virksomheder og organisationer behersker til fuldkommenhed ved hjælp af telefonmøder, e-mail, fax-maskiner osv.

Tiden og rummets tømning er forbundet med, hvad Giddens dernæst kalder sociale relationer og institutioners „udlejring“ (et ny-dansk begreb for det engelske „disembedding“), altså det forhold, at sociale institutioner og relationer „løftes ud“ af lokale sammenhænge og reorganiseres på tværs af store afstande. Medierne hertil er, hvad Giddens sammenfatter som „symbolske tegn“ eksemplificeret med „penge“ samt „ekspertsystemer“, som disse eksempelvis fremstår som moderne transport- og kommunikationsmidler. Penge og moderne transport opløser enhver bundethed til det lokale